

Hoe *meer* kinderen te bereiken met VVE

Tips voor gemeenten en aanbieders van voorschoolse educatie

Inleiding – vanwaar deze handreiking?

Veel leerlingen met een migrantenachtergrond hebben bij aanvang van het basisonderwijs een taalachterstand van twee jaar op leerlingen die niet tot de doelgroepen van het achterstandenbeleid horen. Door een anderstalige en vaak ook taalarme thuisomgeving, halen veel leerlingen deze taalachterstand onvoldoende in tijdens de basisschoolperiode.

Het gevolg is dat ze leerachterstanden oplopen en een laag schooladvies voor het voortgezet onderwijs krijgen. In de afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in voor- en voorschoolse educatie (VVE), die tot doel heeft om taal- en leerachterstanden bij jonge kinderen vroegtijdig aan te pakken. Kinderen kunnen vanaf 2,5 jaar bij een peuterspeelzaal, een voorschool of een kinderdagverblijf programma's volgen die hen extra voorbereiden op school. Er zijn ouders met peuters die wel tot de doelgroep behoren maar geen gebruik maken van VVE. De vraag is: hoe komt dat? En minstens zo belangrijk: hoe is het bereik te verbeteren? In deze handreiking vindt u de antwoorden. Ze vloeien voort uit een onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut (Distelbrink, De Gruijter en Pels, 2014) in opdracht van FORUM en de Bernard van Leer Foundation. In dat onderzoek is gekeken naar de belangrijkste redenen voor moeders om geen gebruik te maken van voorschoolse educatie voor hun kinderen. Wat is hun beeld van de voorzieningen? Hoe komen ze tot hun keuze? En zou die keuze onder bepaalde voorwaarden anders kunnen uitvallen? (Zie pagina 9 voor een beknopte beschrijving van het onderzoek)

Naar een groter bereik

Hierna schetsen we eerst een beeld van hoe de geïnterviewde moeders denken over voorschoolse voorzieningen. Vervolgens zetten we hun belangrijkste overwegingen op een rij om niet van VVE gebruik te maken. Daaraan koppelen we ten slotte een aantal adviezen voor gemeenten en voorzieningen: hoe is het bereik van de doelgroep te vergroten?

Voor welke kinderen is voorschoolse educatie bedoeld?

Vrijwel elke gemeente definieert de VVE-doelgroep op haar eigen manier. Er is echter wel een gemene deler te formuleren: de voorschoolse programma's richten zich op peuters die opgroeien in gezinnen met weinig ontwikkelingsstimulering en/of weinig toegang tot de Nederlandse taal. Vaak worden in de definities van gemeenten afgeleide criteria gehanteerd, bijvoorbeeld: kinderen van ouders met een lage opleiding of met (een of twee) ouders die buiten West-Europa zijn geboren.

Ouders die een indicatie krijgen, betalen doorgaans een kleinere (of geen) bijdrage voor VVE. Zij hebben in sommige gemeenten ook recht op meer dagdelen VVE dan ouders die niet tot de doelgroep behoren.

Februari 2015
Verwey-Jonker Instituut

**Bernard
van Leer**
FOUNDATION

*Verwey-
Jonker*
Instituut

FORUM
INSTITUUT VOOR
MULTICULTURELE
VRAAGSTUKKEN

Moeders over voorschoolse voorzieningen

Ik heb niks met opvang. Geen enkele vorm is goed als een kind nog zo jong is. Ze moeten gezinnen niet zo lastig vallen. Mensen moeten zelf beslissen hoe ze hun kinderen opvoeden. Vooral als het kind zo klein is, dan hoort het gewoon bij zijn moeder. Zulke jonge kinderen moeten gewoon rustig en veilig bij hun moeder zijn.

[Turkse moeder, laagopgeleid]

Ik denk dat je in een luxe situatie zit als je zelf voor je kinderen kunt zorgen. Dat je ze dan niet naar zo'n opvang hoeft te brengen. [Marokkaanse moeder, laagopgeleid]

De meeste geïnterviewde moeders zijn wel op de hoogte van het bestaan van diverse voorschoolse voorzieningen, maar ze weten niet altijd wat de verschillen zijn, bijvoorbeeld tussen het kinderdagverblijf en de peuterspeelzaal. Ook termen als 'voorschool' en 'VVE' zijn onbekend voor hen, net als de leeftijd waarop een kind naar een voorschool kan. De helft van de moeders is naar eigen zeggen niet voorgelicht over VVE. Een deel van de moeders maakte overigens voor oudere kinderen wél kortere of langere tijd gebruik van voorschoolse voorzieningen. Veel moeders zijn van mening dat jonge kinderen het beste veel tijd kunnen doorbrengen met hun moeder, ouders of de familie, en eigenlijk nog te jong zijn om al ergens anders onder te brengen. Sommigen begrijpen dan ook niet goed waarom anderen wel voor VVE kiezen – al realiseren veel moeders zich ook dat niet iedereen helemaal zelf voor jonge kinderen kan zorgen. Immers, niet iedereen kan thuisblijven of heeft familie in de buurt om in te springen.

'Op zich wel nuttig'

Kinderen die naar een voorschool gaan, kunnen daar op zich nuttige dingen leren, menen veel geïnterviewden: zowel als voorbereiding op (de structuur van) de 'echte' school als in de omgang met andere kinderen. Niet zelden hebben moeders echter het gevoel dat zij kinderen zelf ook wel het een en ander bijbrengen, en dat VVE voor hen daarom niet zo nodig is. Het belang van het op jonge leeftijd aanleren van de Nederlandse taal, is voor de geïnterviewde ouders geen doorslaggevende reden om hun kind naar een voorschoolse voorziening te brengen. Een deel van de moeders zegt dat het leren van die taal later wel komt. Een ander deel vindt een vroege taalontwikkeling als pro niet voldoende opwegen tegen redenen om géén gebruik te maken van VVE.

Ja, ik heb ook wel gehoord dat het leerzaam is, maar ik denk dat het niet veel uitmaakt.

Als je kind op 4-jarige leeftijd naar school gaat, is hij ook nog jong en zal hij nog veel kunnen leren. En als hij achterstand heeft, dan geef je hem toch bijles! [Marokkaanse moeder, laagopgeleid]

Ik heb mijn zootje een paar weken geleden ingeschreven voor een peuterspeelzaal of voorschool. Maar ik heb hem eigenlijk gelijk weer uitgeschreven, omdat ik gestopt ben met werken. Financieel reddend we het maar net, dus eigenlijk kan ik niks extra's missen. [Turkse moeder, middelbaar opgeleid]

Thuis te weinig (taal)stimulering

Veel moeders leren hun kinderen thuis spelenderwijs over kleuren, vormen, letters of woordjes, om zo hun ontwikkeling te stimuleren. In sommige gezinnen is dat minder het geval. Ook horen kinderen niet altijd veel Nederlands thuis. In een op de drie gezinnen spreken de moeders meestal in de eigen taal met de kinderen. In een klein aantal gezinnen gebruiken zij de eigen taal even vaak als het Nederlands. In de overige gezinnen (ongeveer de helft) is Nederlands de voertaal. De eigen taal krijgt soms voorrang vanwege de identiteit, het contact met familie die het Nederlands niet beheerst, of op advies van het consultatiebureau - als het de taal is die ouders het beste beheersen.

Overwegingen tegen het gebruik van VVE

In veel gevallen blijkt de keuze om niet deel te nemen aan VVE een praktische: een aanzienlijk deel van de moeders werkt niet of weinig, of heeft opvang door familie voorhanden, zodat men VVE als opvangmogelijkheid niet nodig heeft. Vaak speelt ook mee dat moeders er bewust voor kiezen hun kinderen zelf op te voeden, en vinden dat kinderen het beste af zijn bij hen thuis. Soms maakten moeders eerder wel gebruik van VVE, maar doen zij dit nu niet vanwege bijvoorbeeld een verhuizing, of omdat de opvangvoorziening inmiddels gesloten is. Voor sommige moeders is onduidelijkheid over de (indicatie)criteria of de kosten mede een reden om geen gebruik te maken van voorschoolse voorzieningen.

Het is toch ook vaak op tv geweest. De kinderen worden aan het einde van de dag opgepoetst, maar wat ze daarvoor allemaal meemaken...
[Marokkaanse moeder, middelbaar opgeleid]

Als ik een ander leven had gehad, dan zou ik ze wel naar een voorschool of peuterspeelzaal gebracht hebben. Omdat het goed is voor hun en ook goed voor mij. Ik vind het leuk om ze te halen en te brengen, en dat ze even met andere kinderen spelen. Maar mijn man wil het per se niet. [Marokkaanse moeder, middelbaar opgeleid]

Als het aan hem lag, dan zou ons dochtertje zeker gaan. Hij zegt dat het goed voor haar is om met andere kinderen te spelen en zich voor te bereiden op groep 1. Ik weet ook wel dat het goed is, ik ben ermee eens. Maar het moedergevoel is sterker dan het gevoel van een vader. [Somalische moeder, laagopgeleid]

Kwaliteit onder de maat

Uit eigen ervaringen met oudere kinderen, via andere moeders of de media heeft een aanzienlijk deel van de respondentes het beeld gekregen dat de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen onder de maat is. Zij noemen: onvoldoende hygiëne of zorgkwaliteit, een tekort aan (goede) leidsters.

Ook speelt mee: een concentratie van achterstandsproblematiek waaraan zij hun kinderen niet bloot willen stellen. Als VVE bedoeld is voor kinderen met een (taal)achterstand, dan valt er geen heil van te verwachten als je deze kinderen bij elkaar zet in een groep, redeneert een aantal moeders. Bij een deel van de moeders speelt er angst voor misbruik, mede onder invloed van de grote media-aandacht voor bepaalde zaken. Een aantal moeders heeft voorts het gevoel of de verwachting dat ze niet goed terechtkunnen met hun eigen wensen wat betreft (halal) eten of het vieren van verjaardagen of feestdagen.

Onder voorwaarden wél

Ondanks negatieve ervaringen of ideeën zijn er ook moeders die toch, onder bepaalde voorwaarden, gebruik zouden willen maken van VVE-aanbod. Bijvoorbeeld: als er een voorziening dichterbij in de buurt was, als het minder zou kosten, en als de opvanguren (beter) zouden aansluiten bij de eigen werktijden. Voor werkende moeders is de peuterspeelzaal vaak te beperkt in uren en de kinderopvang juist te lang. Verder zou het een aantal moeders over de streep trekken als voorzieningen meer zouden aansluiten bij hun identiteit, religie of opvoedingswensen.

In sommige gevallen zouden moeders hun kind(eren) wél voor VVE aanmelden als hun man het niet verbood. Het gaat hier om enkele geïsoleerde vrouwen in het onderzoek, die ook als enigen pleiten voor verplichte deelname.

Sommige andere moeders willen zélf juist de kinderen liever onder hun vleugels houden, terwijl hun partner wél iets ziet in VVE.

Geen VVE: de belangrijkste redenen

Moeder noemen meestal een aantal redenen die tezamen maken dat ze geen gebruikmaken van VVE, zo blijkt uit de interviews. Bijvoorbeeld: de wens om de kinderen thuis op te voeden, gecombineerd met het feit dat ze geen opvang nodig hebben of dat ze nauwelijks een meerwaarde van VVE zien. We zetten hier de (volgens de moeders) belangrijkste redenen op een rijtje – van meest naar minst genoemd.

1. Geen opvangvoorziening nodig c.q. de kinderen niet willen ‘wegbrengen’
2. Kosten in combinatie met zelf willen zorgen: ‘Je gaat toch geen geld betalen om je kind weg te brengen?’
3. Praktische redenen: geen (goede) voorziening in de buurt, wachtlijsten, et cetera
4. Niet aansluitende of zelfs botsende ideeën, normen en waarden – vaak gerelateerd aan religie
5. Geen vertrouwen in een goede verzorging of in de veiligheid bij de voorziening
6. Verbod door partner of familie om gebruik te maken van een voorschoolse voorziening
7. Moeite met de eenzijdige samenstelling van de kinderopopulatie bij VVE-locaties

Zeven adviezen voor de gemeente

De gemeente is verantwoordelijk voor de toeleiding naar VVE. Het onderzoek laat zien dat de groep ouders die niet gebruikmaakt van VVE maar van wie de kinderen wel tot de doelgroep behoren, heel divers is. Een benadering op maat is daarom belangrijk. Hier volgen acht adviezen om ouders met doelgroepkinderen beter te bereiken met VVE.

- 1 **Informeer de ouders systematischer dan tot nu toe over VVE, en benut informele netwerken en de juiste 'vindplaatsen'.** Slechts de helft van de geïnterviewde moeders zegt door het consultatiebureau voorgelicht te zijn over VVE. Benader mensen daarom ook via zelforganisaties en sleutelpersonen, die dicht bij hen staan. Doe dat op plaatsen als scholen, moskeeën, de speeltuin en het buurthuis - bijvoorbeeld via ambassadeurs uit de eigen gemeenschap. Dit kan bijdragen aan meer kennis over en vertrouwen in voorschoolse voorzieningen bij moeilijker bereikbare groepen. Dat is belangrijk, want er doen veel negatieve verhalen de ronde, niet alleen over VVE maar ook breder over formele voorzieningen voor ouders en jeugd.
- 2 **Zorg voor heldere, toegankelijke informatie aan ouders over criteria en kosten voor deelname.** Het is zaak hierin een transparant en eenduidig beleid te voeren. Met de harmonisatie gaat veel veranderen in de regels (zie ook advies 7); een goede uitleg aan ouders wordt daarmee extra belangrijk.
- 3 **Investeer in de deskundigheid en professionalisering van VVE-toeiders** - zowel de formele als die in de eigen gemeenschap. Om de ouders met succes te bewegen tot deelname, moeten alle toeiders kennis hebben van de verschillende motieven voor niet-deelname, en kunnen achterhalen waarom kinderen niet ingeschreven zijn. De gemeente doet er op dit punt ook goed aan de deskundigheid te bevorderen in de nieuwe 'wijkteams jeugd', die veel ouders zien en spreken.
- 4 **Vergroot de kennis over tweetaligheid - bij de toeiders en (via hen) bij de ouders.** Veel ouders in het onderzoek hebben te horen gekregen dat zij met hun kinderen de taal moeten spreken die zij zelf het beste beheersen. Dat het daarnaast belangrijk voor hun kinderen is om al jong Nederlands te leren, hebben zij niet altijd op hun netvlies. De VVE-toeiders, ook brugfunctionarissen in informele kring, moeten ouders goed duidelijk kunnen maken dat het leren van een tweede taal bij jonge kinderen niet ten koste gaat van de thuistaal, en dat het alleen maar goed is voor hun ontwikkeling.
- 5 **Licht ouders** die vanwege isolement of anderszins geen gebruik (zullen) maken van de voorschool, **voor over alternatieve stimulansen voor taalontwikkeling.** Laat toeiders hun uitleggen hoe zij de taalontwikkeling van hun kinderen thuis kunnen bevorderen met behulp van (bijvoorbeeld) Opstapje, Voorleesexpres en andere thuisprogramma's.
- 6 **Preciseer de indicatiestelling voor VVE.** Globale criteria als geboorteland en herkomst, zoals sommige gemeenten die nu hanteren voor indicering, geven onvoldoende informatie over waar het bij de selectie om zou moeten gaan: risico's op achterstand in ontwikkeling of beheersing van het Nederlands. Deze variabelen moeten zorgvuldig worden vastgesteld. Daarbij is inzicht nodig in

de opvoedomgeving thuis: bij wie brengen de kinderen de meeste tijd door, bijvoorbeeld, en welke taal wordt daar gesproken?

7 Benut de aankomende harmonisatie om mensen over de streep te trekken.

Nu vormen kinderdagverblijven nog een aparte voorziening, vooral bedoeld voor werkende ouders. Het is echter de bedoeling dat er meer combinaties komen tussen kinderdagverblijven en peuterspeelzalen c.q. voorscholen, met voor alle voorzieningen hetzelfde kwaliteitskader. De beoogde etnische en sociaal-economische menging en de kwaliteitsverbetering kunnen sommige moeders alsnog tot deelname bewegen. Dat geldt ook voor de mogelijkheid om de kinderen dan wat meer uren per dag weg te kunnen brengen. Voorwaarden zijn wel dat ouders goed voorgelicht worden over deze veranderingen (zie ook advies 2) en dat grondig nagegaan wordt of de harmonisatie geen nieuwe (administratieve) drempels voor hen opwerpt.

Drie adviezen voor VVE-aanbieders

De gemeente is weliswaar verantwoordelijk voor de toeleiding van doelgroeppeuters naar VVE, maar ook de aanbieders zelf kunnen bijdragen aan een beter bereik. Uit het onderzoek kwamen drie adviezen naar voren, met als rode draad: vertrouwen wekken bij de ouders.

- 1 **Leg de nadruk op partnerschap en participatie.** Benadruk in de communicatie dat VVE-aanbieders aansluiten bij belangrijke wensen van ouders, zoals die ook uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. Bijvoorbeeld: dat hun kinderen leren goed met andere kinderen om te gaan, dat ze leren luisteren naar volwassenen en respectvol zijn naar ouderen, dat ze iets van het geloof of de eigen cultuur meekrijgen, dat ze leren spelen en zich voorbereiden op school. Vooral voor moeders met een sterke moederschapsideologie is nadruk op participatie en partnerschap belangrijk. Actieve betrokkenheid van ouders bij de peuterspeelzaal of opvang geeft hun het (terechte) gevoel dat zij als opvoeder mee aan het roer blijven staan. Dit vermindert ook de kans op wantrouwen jegens de voorziening. Bijkomend voordeel is dat de ontwikkelingsstimulering thuis en op de voorziening meer op één lijn komen. Benadruk bij ouders met weinig vertrouwen in de opvangvoorzieningen, dat uitwisseling van wederzijdse verwachtingen en het respecteren van hun wensen, bijvoorbeeld op het gebied van voeding of het vieren van feestdagen, hoog op de agenda staan. Dit kan mede voorkomen dat ouders wegblijven bij VVE, of kiezen voor eigen parallelle voorzieningen die mogelijk weinig aansluiten bij de Nederlandse samenleving.
- 2 **Werk aan een beter imago.** Het imago van voorschoolse voorzieningen lijdt onder uitgebreide negatieve media-aandacht, bijvoorbeeld voor misbruikzaken, zo kwam in de interviews met moeders naar voren. Leg potentiële en nieuwe klanten goed uit wat de VVE-aanbieder doet om misbruik te voorkomen, en om te garanderen dat kinderen er ook anderszins in zeer goede handen zijn.
- 3 **Sluit aan bij wat vertrouwen wekt.** Juist voor moeders die hun kinderen het liefst helemaal zelf opvoeden en voor wie vertrouwen in formele ‘witte’ instellingen niet vanzelfsprekend is, kan het helpen om leidsters met een migratieachtergrond in te zetten. Tegelijkertijd is het goed om de diversiteitscompetenties van alle leidsters te vergroten. Uitbreiding van voorschoolse voorzieningen op scholen die het vertrouwen van ouders genieten, ten slotte, kan de groep ouders met minder vertrouwen ook over de streep trekken.

Over het onderzoek

In het onderzoek is gesproken met bijna veertig moeders met peuters (of kleuters) die volgens de globale definitie tot de doelgroep van VVE behoren. Dat wil zeggen: kinderen van moeders met hoogstens een middelbare opleiding en van niet-westerse herkomst (of gehuwd met een niet-westerse man). Het betrof moeders uit diverse gemeenten in Nederland, waaronder Amsterdam, Eindhoven, Assendelft, Utrecht, Alkmaar, Barendrecht, Rotterdam en Almere. De meeste moeders hebben maximaal een mbo-opleiding gevolgd. Er is ook gesproken met enkele moeders met een hogere opleiding, die duidelijke opvattingen hadden over VVE die te maken hadden met hun cultuur of religie.

Bijna alle geïnterviewde moeders zijn moslima's. Er deden veel moeders mee met een Marokkaanse achtergrond (25), een redelijk aantal Turkse moeders (7) en een klein aantal van overige herkomst. Eén moeder is Nederlands en heeft een niet-westerse partner. Geen van de moeders maakt gebruik van formele voor-schoolse voorzieningen, en zij zijn dit op korte termijn ook niet van plan. Wel nemen enkele moeders zich voor om hun kinderen op een voorziening te plaatsen die rekening houdt met hun (culturele of religieuze) identiteit.

De interviews vonden bij de moeders thuis plaats, waar nodig in de eigen taal en meestal uitgevoerd door een interviewer met een migrantenachtergrond. Enkele interviews werden telefonisch afgenomen. De moeders zijn geworven via sleutel-informanten. De focus lag op moeders, omdat zij in deze leeftijdsfase het nauwst betrokken zijn bij de opvoeding van de kinderen. Om ook een beeld te krijgen van invloeden van anderen, is in de gesprekken via de moeders gevraagd naar de mening van hun partners en van mensen in hun omgeving.

Verwey-
Jonker
Instituut

FORUM
INSTITUUT VOOR
MULTICULTURELE
VRAAGSTUKKEN

Colofon

Productie	Verwey-Jonker Instituut FORUM – Instituut voor Multiculturele Vraagstukken
Basistekst	Marjolijn Distelbrink (Verwey-Jonker Instituut) Annet Hermans (FORUM) Anna Jansma (Verwey-Jonker Instituut)
Tekstredactie	Frans van der Heijden, Castricum
Foto's	Mladen Pikulic

Deze handreiking, een gezamenlijk product van FORUM en het Verwey-Jonker Instituut, is mede gefinancierd door de Bernard van Leer Foundation. De inhoud is grotendeels gebaseerd op het onderzoeksrapport *In goede handen? Keuzen van migrantenouders rond voorschoolse educatie*. Dit rapport is te downloaden via www.verwey-jonker.nl